

*O Marija,
začela bez greha,
moli se za nas koji se u tebe uzdamo.*

*Evo vam dajem vlast da stajete na zmije...
i ništa vam neće nauditi.*

Jevanđelje po Luki, 10: 19

Dana 11. novembra 1997. godine Veronika je odlučila da je – konačno! – kucnuo čas da se ubije. Pažljivo je očistila svoju sobu, iznajmljenu u samostanu časnih sestara, isključila grejanje, oprala zube i legla.

Sa noćnog stočića uzela je četiri kutije pilula za spavanje. Umesto da ih sve zajedno razdrobi i pomeša sa vodom, rešila je da ih popije jednu po jednu, budući da od namere do njenog ostvarenja uvek postoji veliki razmak, a ona je htela sebi da ostavi slobodu da se predomisli na pola puta. Međutim, sa svakom pilulom koju bi progutala osećala je kako njena odlučnost raste: za pet minuta kutije su bile prazne.

Pošto nije znala koliko će tačno potrajati dok ne izgubi svest, ostavila je na krevetu najnoviji broj francuskog časopisa *Homme*, koji je nedavno stigao u biblioteku u kojoj je radila. Iako je informatika nije naročito zanimala, listajući časopis otkrila je članak o nekoj kompjuterskoj

igri koju je zamislio Paulo Koeljo, brazilski pisac koga je imala prilike da upozna na konferenciji za štampu u kafani hotela *Grand union*. Razmenili su nekoliko reči i njegov izdavač ju je pozvao na večeru. Ali tamo je bilo mnogo sveta i nije bilo mogućnosti za razgovor.

Međutim, sama činjenica da je upoznala autora navela ju je na pomisao da je on, na neki način, postao deo njenog sveta, a čitanje o njegovom radu moglo bi da joj prekрати vreme. I dok je čekala smrt, Veronika poče da čita o informatici, oblasti koja je nimalo nije zanimala, što se, uostalom, savršeno slagalo sa svim drugim što je u životu radila, birajući uvek lakši put ili posežući samo za onim što joj je nadohvat ruke. Kao, na primer, taj časopis.

Međutim, na njeno iznenađenje, već prvi pročitani redak uspeo je da je prene iz njene uobičajene pasivnosti (sedativi se još nisu bili rastvorili u njenom želucu, ali Veronika je bila pasivna po prirodi) i podstakne da, prvi put u životu, poveruje u jednu izreku koju su svi njeni prijatelji često ponavljali: „Ništa se na ovom svetu ne događa slučajno.“

Otkud taj prvi redak upravo u času kad je život počeo da je napušta? Kakva se to skrivena poruka ukazala pred njenim očima, ako uopšte postoje skrivene poruke u pozadini pukih slučajnosti?

Ispod crteža koji je predstavljao pomenutu kompjutersku igru, novinar je započinjao svoj članak pitanjem:

„Gde je Slovenija?“

„Niko ne zna gde je Slovenija“, pomisli. „Čak ni to.“

Ali Slovenija je, svedjedno, postojala i nalazila se tamo, napolju, i tu, unutra, u planinama na rubu obzora i na trgu ispod njenog prozora; Slovenija je bila njena otadžbina.

Odložila je časopis; nije bila raspoložena da se zgražava nad svetom koji nema pojma da Slovenci postoje; čast naroda kome je pripadala nije je se više ticala. Nastupio je trenutak da se ponosi samom sobom, znajući da je uspela, da je napokon smogla hrabrosti da napusti ovaj život: kakva radost! I učinila je to upravo onako kako je oduvek priželjkivala – pomoću pilula koje ne ostavljaju tragove.

Veronika je skoro šest meseci tražila te pilule. Ubeđena da ih nikad neće nabaviti, počela je da razmatra mogućnost da prereže vene. Iako je znala da bi, u tom slučaju, soba bila puna krvi a sestre zbunjene i zgranute, samoubistvo je čin koji zahteva od počinioca da najpre misli na sebe, a tek onda na druge. Bila je spremna da da sve od sebe kako bi njena smrt izazvala što manju pometnju, ali ako je sečenje vena jedini način, onda nema kud – neka sestre očiste sobu i što pre zaborave celu priču, jer će, u protivnom, teško naći novog stanara. Uostalom, čak i na izmaku dvadesetog veka ljudi su još uvek verovali u duhove.

Naravno, mogla je i da se baci s neke od malobrojnih visokih zgrada u Ljubljani, ali kako da se pomiri s dodatnom patnjom koju bi taj postupak naneo njenim roditeljima? Pored šoka koji bi pretrpeli saznajući za ćerkinu smrt, bili bi prinuđeni i da identifikuju jedan unakaženi leš: ne, to bi bilo još gore rešenje nego iskrvariti do smrti, jer bi ostavilo neizbrisive tragove kod dvoje ljudi koji su joj želeli samo dobro.

„Na gubitak kćeri na kraju bi se nekako i navikli, ali razmrskanu lobanju mora da je nemoguće zaboraviti.“

Pištolj, skok sa zgrade, konopac, ništa od toga nije bilo primereno njenoj ženskoj prirodi. Kad se žene

ubijaju, obično biraju znatno romantičnije načine – kao što je sečenje vena ili prekomerna doza pilula za spavanje. Napuštene princeze i holivudske zvezde dokazale su to mnogobrojnim primerima.

Veronika je znala da je za svako delanje u životu najvažnije sačekati pravi trenutak. Tako je i bilo: dva prijatelja, koje je uspela da dirne žaleći se da već duže vremena pati od nesаницe, nabavili su joj svaki po dve kutije jakog uspavljujućeg sredstva, koje su koristili muzičari iz lokalne diskoteke. Veronika je ostavila četiri kutije na stočiću kraj uzglavlja i tu su stajale nedelju dana, dok se ona udvarala smrti koja se bližila, i opraštala – bez i trunke žaljenja – od onog što se zove Život.

I sad je bila tu, zadovoljna što je izdržala do kraja, ali je osećala izvesnu nelagodnost jer nije znala šta da radi s to malo vremena što joj je preostalo.

Ponovo pomisli na besmislicu koju je upravo pročitala: kako jedan napis o kompjuterima može započinjati tako idiotskom rečenicom: „Gde je Slovenija?“

Pošto nije našla ništa zanimljivije što bi joj zaokupilo pažnju, rešila je da pročita članak do kraja i ustanovila da je dotična igra proizvedena upravo u Sloveniji – toj čudnoj zemlji koju izgleda niko nije umeo da pronađe na karti sveta, izuzev onih koji su u njoj živeli – zbog jeftinijeg procesa izrade. Pre nekoliko meseci, prilikom predstavljanja novog proizvoda, francuski proizvođač je priredio prijem za novinare iz čitavog sveta, u zamku na Bledu.

Veronika se seti da je čula nešto o toj svečanosti, koja je u gradu primljena kao prvorazredni događaj, i to ne samo zato što je zamak za tu priliku preuređen da bi što

uspešnije dočarao srednjovekovni ambijent pomenutog CD-ROM-a, već i zbog polemike koja je izbila u lokalnoj štampi: promociji su prisustvovali novinari iz raznih krajeva sveta, Nemci, Francuzi, Englezi, Italijani, Španci – ali nije pozvan ni jedan jedini Slovenac.

Novinar časopisa *Homme* – koji je prvi put boravio u Sloveniji, o trošku domaćina, provodeći vreme u saletanju drugih novinara, trudeći se da bude zanimljiv i duhovit, jedući i pijući u zamku, na tuđ račun – rešio je da svoj članak započne šaljivom dosetkom sračunatom da se dopadne prefinjenim intelektualcima u njegovoj zemlji. Mora da je, uzgred, ispričao svojim kolegama u redakciji još poneku izmišljenu priču o lokalnim običajima, ili možda o staromodnom odevanju slovenačkih žena.

Njegova stvar. Veronika je umirala i trebalo je da bude zaokupljena drugim pitanjima, na primer, ima li života posle smrti ili kada će pronaći njeno telo. Pa ipak – ili možda upravo zbog stanja u kome se nalazila, zbog značajne odluke koju je napokon donela – taj članak joj nije davao mira.

Pogleda kroz prozor samostana koji je gledao na mali ljubljanski trg. „Ako ne znaju gde je Slovenija, onda je i Ljubljana samo mitska tvorevina“, pomisli. Kao Atlantida, ili Lemurija, ili iščezli kontinenti koji naseljavaju ljudsku maštu. Niko, nigde na svetu, ne bi započeo neki članak pitanjem gde se nalazi Mont Everest, iako tamo nikad nije kročio. Međutim, usred Evrope, novinar jednog uglednog časopisa nije se stideo da postavi takvo pitanje jer je znao da većina njegovih čitalaca zaista i ne zna gde je Slovenija. A još manje Ljubljana, njen glavni grad.

I tad Veroniki sinu kako da prekrati vreme – budući da je već prošlo deset minuta a ona još nije zapazila nikakve promene u svom organizmu. Poslednje delo u njenom životu biće pismo upućeno tom časopisu, u kojem će objasniti da je Slovenija jedna od pet novih nezavisnih država nastalih raspadom bivše Jugoslavije.

To će ujedno biti i njeno oproštajno pismo. Naravno, u njemu neće biti ni pomena o pravim razlozima njene smrti.

Kad budu pronašli telo, zaključiće da se ubila zato što u jednom časopisu nisu znali gde je njena domovina. Nasmejala se pri pomisli na polemiku u štampi, s izjašnjavanjima za i protiv njenog samoubistva, počinjenog u odbranu nacionalne časti. I začudila se kako tako brzo menja raspoloženja, kad je do pre nekoliko trenutaka mislila upravo suprotno – da je se svet i geografski problemi više uopšte ne tiču.

Napisala je pismo. Trenutak dobrog raspoloženja umalo nije pobudio u njoj sasvim drukčije poglede na neophodnost samoubistva, ali već je progutala one pilule i bilo je prekasno za povratak.

Uostalom, trenuci dobrog raspoloženja, poput ovog sada, nisu joj bili strani, i ona nije rešila da oduzme sebi život zato što je bila turobna, ogorčena, potištena žena. Mnoge je večeri provela vedra i vesela, šetajući ulicama Ljubljane ili posmatrajući – s prozora svoje sobe u samostanu – sneg koji pada na mali trg s pesnikovim spomenikom. Jednom je gotovo mesec dana lebdela u oblacima jer joj je neki neznanac, na istom tom trgu, poklonio cvet.

Smatrala je sebe savršeno normalnom osobom. Njena odluka da umre zasnivala se na dva vrlo jednostavna

razloga, i ona je bila ubeđena da bi se, kad bi ostavila pismo s objašnjenjem, mnogi ljudi s njom složili.

Prvi razlog: sve je u njenom životu bilo isto, a kad mladost jednom prođe, nastupa dekadencija, starost koja ostavlja neizbrisive tragove, dolaze bolesti, a prijatelji odlaze. Na kraju krajeva, nastavljanjem življenja ništa se ne dobija; naprotiv, samo se otvaraju nove mogućnosti za patnju.

Drugi je razlog bio više filozofske prirode: Veronika je čitala novine, gledala televiziju, pratila zbivanja u svetu. Sve je išlo naopako, a ona tu ništa nije mogla da popravi – zato je imala utisak da je potpuno beskorisna.

Za koji tren, međutim, doživeće i poslednje životno iskustvo, koje bi trebalo da bude potpuno različito od svih pređašnjih iskustava: smrt. Napisala je ono pismo časopisu i više mu se nije vraćala, usredsredivši se na važnije stvari, primerenije onome što je proživljavala – ili zauvek prestajala da proživljava – u tom trenutku.

Pokušala je da zamisli kako izgleda umiranje, ali bez ikakvog uspeha.

Uostalom, ne treba ni da se trudi, ionako će saznati za koji minut.

Koliko minuta?

Nije imala predstavu. Ali uživala je pri pomisli da će saznati odgovor na pitanje koje muči sve ljude: postoji li Bog?

Međutim, za razliku od većine ljudi, to nije bila velika unutrašnja rasprava njenog života. U bivšem komunističkom režimu, prema zvaničnom učenju koje se predavalo u školama, život se završavao smrću, i ona se na kraju pomirila s tom idejom. S druge strane, generacija njenih

roditelja, i njihovih roditelja, odlazila je u crkvu, molila se Bogu i išla na hodočašća, s čvrstim uverenjem da Bog sluša njihove reči.

S dvadeset i četiri godine, pošto je proživela sve što joj je bilo dopušteno da proživi – a to baš i nije bilo tako malo! – Veronika je bila gotovo ubeđena da se sve okončava smrću. Zato je i izabrala samoubistvo: sloboda, napokon! Večni zaborav.

Ipak, u dubini duše, još uvek je tinjala sumnja: a šta ako Bog postoji? Hiljade godina civilizacije učinile su od samoubistva tabu, ogrešenje o sve verske zakone: čovek treba da se bori za opstanak, a ne da se preda. Ljudska rasa mora da se množi. Zajednici je potrebna radna snaga. Bračni par mora naći razloga da ostane zajedno, čak i kad ljubav prestane, a državi su potrebni vojnici, političari i umetnici.

„Ako Bog postoji, u šta ja, ruku na srce, ne verujem, razumeće da je ljudska moć poimanja ograničena. On je stvorio svu tu zbrku, bedu, nepravdu, pohlepu, samoću. Imao je, nesumnjivo, najbolje namere, ali rezultati su nikakvi; ako Bog postoji, biće milostiv prema stvorenjima koja žele pre vremena da napuste ovaj Svet, a mogao bi čak i da nas zamoli za oproštaj što nas je primorao da tuda prolazimo.“

Nek idu do đavola tabui i predrasude. Njena pobožna majka je govorila: Bog poznaje prošlost, sadašnjost i budućnost. Ako je tako, onda je on nju i poslao na ovaj svet znajući da će se ona ubiti, pa ga taj postupak neće nimalo sablazniti.

Veronika poče da oseća blagu mučninu koja je brzo rasla.

Kroz nekoliko minuta više nije mogla da se usredsredi na mali trg ispod svog prozora. Znala je da je zima, da bi

moglo biti oko četiri sata popodne, i sunce je brzo zalazilo. Znala je da će drugi ljudi nastaviti da žive; u tom trenutku neki mladić je prolazio pored njenog prozora i spazio je, i ne sluteći da ona umire. Grupa bolivijskih muzičara (gde je Bolivija? Zašto članci u novinama ne postavljaju to pitanje?) svirala je ispred spomenika Francu Prešernu, velikom slovenačkom pesniku koji je duboko obeležio duh svoga naroda.

Da li će uspeti da odsluša do kraja melodiju koja je dopirala s trga? Bila bi to lepa uspomena iz života: sumrak, muzika koja ispreda snove s druge strane sveta, topla i ututkana soba, zgodan mladić, pun života, koji je prolazio, odlučio da zastane i zagledao se u nju. Pošto je već počela da oseća dejstvo lekova, on je verovatno poslednja osoba koja je vidi živu.

Mladić se nasmeši. Ona mu uzvratila osmeh – nije imala šta da izgubi. On joj mahnu; ona odluči da se pravi kao da gleda u nešto drugo, mladić je, ipak, otišao suviše daleko. Obeshrabren, on produži svojim putem, zaboravivši zauvek to lice na prozoru.

Ali Veronika je bila zadovoljna što je, još jedanput, probudila nečiju žudnju. Nije se ubijala zbog nedostatka ljubavi u porodici, niti zbog finansijskih problema, ili neke neizlečive bolesti.

Veronika je odlučila da umre tog lepog ljubljanskog predvečerja, dok su bolivijski muzičari svirali na trgu, a neki mladić prolazio pokraj njenog prozora, i umirala je zadovoljna onim što je u tom času videla i čula. Bila je još zadovoljnija pri pomisli da neće morati to isto da gleda još sledećih trideset, četrdeset ili pedeset godina – jer bi ti prizori izgubili svaku draž novine i preobratili se u

tragediju jednog života u kojem se sve ponavlja, i gde je minuli dan uvek jednak sutrašnjem danu.

Želudac je sad već počeo da joj se grči i osećala se vrlo loše. „Zanimljivo, mislila sam da će me prekomerna doza sedativa odmah uspavati.“ A, umesto toga, osećala je neko čudno zujanje u ušima i nagon za povraćanjem.

„Ako se ispovraćam, neću umreti.“

Odlučila je da ne obraća pažnju na grčeve, trudeći se da se usredsredi na noć koja se naglo spuštala, na Bolivijce, na ljude koji zatvaraju dućane i izlaze. Zujanje u ušima postajalo je sve izoštrenije i, prvi put otkako je popila pilule, Veronika oseti strah, užasan strah od nepoznatog.

Ali to nije dugo potrajalo. Uskoro je izgubila svest.

Kad je otvorila oči, Veronika nije pomislila: „Ovo mora da je nebo“. Na nebu sigurno ne bi bilo fluorescentne lampe, a bol, koji se javio već u sledećem deliću sekunde tipičan je za Zemlju. Ah, taj zemaljski bol – tako jedinstven i upečatljiv, ni sa čim drugim se ne može pobrkati.

Htela je da se pomeri, ali bol se pojačao. Pred očima joj zasvetluca bezbroj svetlih tačkica, ali Veroniki je ponovo bilo jasno da te tačkice nisu rajske zvezde već posledica njenih nepodnošljivih patnji.

– Došli ste svesti – začu neki ženski glas. – Sad ste obema nogama kročili u pakao, pa nek vam je sa srećom.

Ne, to je nemoguće, taj glas je obmanjuje. To nije mogao biti pakao jer je osećala strahovitu hladnoću, a primetila je i neke plastične cevčice koje su joj izlazile iz usta i nosa. Jedna od tih cevčica – ona koja se spuštala niz grlo – gušila ju je.

Htela je da se pomeri i da je ukloni, ali ruke su joj bile vezane.

– Šalim se, ovo nije pakao – nastavi glas. – Ovo je gore od pakla, u kome, uzgred rečeno, nikad nisam bila. Ovo je Vilet.

Uprkos bolu i osećanju gušenja, Veronika je – u tren oka – shvatila šta joj se desilo. Pokušala je samoubistvo, a neko je stigao na vreme da je spase. Mogla je to biti neka časna sestra, neka prijateljica koja je rešila da bane bez najave, ili neko treći ko se setio da joj donese nešto što je još ko zna kada zatražila, pa zaboravila. Bilo kako bilo, izgleda da je preživela i da se nalazi u Viletu.

Vilet, čuveni i zloglasni azil za umobolne, otvoren 1991, u godini kada je Slovenija stekla nezavisnost. U to vreme, verujući da će se raspad stare Jugoslavije odigrati mirnim putem (uostalom, u Sloveniji je rat trajao svega jedanaest dana), jedna grupa evropskih preduzetnika dobila je dozvolu da otvori kliniku za duševne bolesti u jednoj staroj kasarni koja je stajala napuštena zbog visokih troškova održavanja.

Ubrzo, ipak, počese da izbijaju ratovi: najpre u Hrvatskoj, zatim i u Bosni. Preduzetnici su bili zabrinuti: novac uložen u bolnicu poticao je od kapitalista iz raznih krajeva sveta, kojima ni imena nisu znali – tako da je bilo nemoguće sresti se s njima, navesti im neko izvinjenje i zamoliti ih za malo strpljenja. Problem su rešili tako što su pribegli praksi nimalo preporučljivoj za jednu psihijatrijsku ustanovu, i Vilet je – za mladu slovenačku naciju – postao oličenje svega najgoreg što kapitalizam podrazumeva: da bi se obezbedilo mesto u bolnici bilo je dovoljno samo jedno – imati novca.

Mnogi su tako, kad bi poželeti da se oslobode nekog člana porodice koji stvara neprilike u sporu oko nasleđa,

ili se, jednostavno, nedolično ponaša, davali čitavo bogatstvo da bi pribavili lekarsko uverenje koje je omogućavalo da se nepoželjni rođak zatvori u bolnicu. Drugi bi pak, da bi izbegli plaćanje dugova ili opravdali pojedine postupke koji bi ih mogli odvesti na dugogodišnju robiju, provodili izvesno vreme u azilu i izlazili odatle oslobođeni svih zakonskih obaveza i optužbi.

Vilet, mesto iz kojeg još niko nije uspeo da pobjegne. Mesto gde su se mešali pravi ludaci – upućeni tamo na osnovu nalaza sudskih veštaka ili premešteni iz drugih klinika – s onima koji su bili nepravedno optuženi za ludilo ili su glumili da su mentalno poremećeni. Rezultat je bila prava-pravcata zbrka, a štampa je svaki čas objavljivala stravične priče o zloupotrebama i zlostavljanjima bolesnika, iako nikad nijedan novinar nije dobio dozvolu da uđe na kliniku i da se lično uveri šta se tamo zaista dešava. Vlada je sprovodila istrage na osnovu prijave, ali nije uspevala da pribavi dokaze, akcionari su pretili da će razglasiti vest da je Slovenija nepogodna za strana ulaganja i tako je ustanova opstajala i jačala svoju moć.

– Moja tetka se ubila pre nekoliko meseci – nastavi ženski glas. – Skoro punih osam godina nije imala volje da izađe iz sobe i sve vreme je samo jela, gojila se, pušila, gutala sedative, a najviše spavala. Imala je dve kćerke i muža koji ju je voleo.

Veronika pokuša da okrene glavu prema glasu, ali to je, u njenom položaju, bilo neizvodljivo.

– Samo jednom sam je videla da reaguje: kad je muž našao ljubavnicu. Tada je pravila skandale, oslabila

nekoliko kilograma, razbijala čaše – i nedeljama niko u susedstvu nije mogao ni da trene od njene vike i dreke. Ma koliko to besmisleno zvučalo, uverena sam da je to bio najsrećniji period u njenom životu: napokon se borila za nešto, osećala da je živa i sposobna da odgovori na izazov koji se isprečio pred njom.

„Kakve ja veze imam s tim“, pitala se Veronika, nespособna da prozbori i reč. „Ja nisam vaša tetka, a nemam ni muža!“

– Muž je na kraju ostavio ljubavnicu – produži glas.
– A moja tetka je, malo-pomalo, ponovo zapala u svoju uobičajenu letargiju. Jednog dana mi je telefonirala i saopštila mi da je spremna da promeni svoj život: prestala je da puši. Iste te nedelje, pošto je povećala količinu sedativa jer su joj nedostajale cigarete, objavila je svima da namerava da se ubije.

„Niko joj nije poverovao. Jednog jutra, ostavila mi je na telefonskoj sekretarici poruku, opraštajući se od mene, i ugušila se, plinom. Preslušavala sam tu poruku nebrojeno puta: nikada je ranije nisam čula tako smirenu, spokojnu, pomirenu sa sudbinom. Kazala je da nije ni srećna ni nesrećna, i da upravo zato ne može više da izdrži.“

Veronika oseti saučešće prema ženi koja joj je ispričala tu priču, i koja se, izgleda, trudila da razume smrt svoje tetke. Kako opravdati – u jednom svetu gde svi nastoje da prežive, po svaku cenu – osobe koje same odluče da umru?

Niko o tome ne može da sudi. Svako sâm najbolje zna dokle seže njegova patnja, i da li mu je život postao lišen svakog smisla. Veronika je htela to da objasni, ali cevčica u njenim ustima poče da je guši, i žena priđe da joj pomogne.

Videla je kako se naginje nad njeno telo, vezano, izbođeno cevčicama, zaštićeno od njene volje i slobodne odluke da ga uništi. Uspela je da okrene glavu na drugu stranu, preklinjući pogledom da joj izvuku tu cevčicu i puste je da na miru izdahne.

– Uzrujan ste – reče žena. – Ne znam da li ste se možda pokajali, ili još uvek želite da umrete, ali to me i ne zanima. Jedino mi je važno da ispunim svoju dužnost: u slučaju kad je pacijent uznemiren, pravilnik nalaže da mu se dâ sedativ.

Veronika prestade da se buni, a bolničarka joj je već ubrizgavala injekciju u ruku. Za tili čas ponovo je utonula u jedan neobičan svet, bez snova, gde se sećala jedino još lica žene koje je malopre videla: zelene oči, smeđa kosa i potpuno tup izraz – izraz nekoga ko slepo ispunjava svoju dužnost, nikad se ne pitajući zašto pravilnik nalaže ovo ili ono.